

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-548-8-27>

TRANSLATION OF TERMINOLOGIC GAPS IN SPECIALISED DISCOURSES WITH AI TECHNOLOGIES

ПЕРЕКЛАД ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ ЛАКУН ФАХОВИХ МОВ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Pidhrushna O. H.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department
of Theory and Practice of Translation
from English
Taras Shevchenko National University
of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Підгрушна О. Г.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри теорії і практики
перекладу з англійської мови
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Термінологічні лакуни, або відсутність прямих відповідників для англومовних термінів в інших мовах, є однією з найбільших проблем у перекладі фахових мов. Це явище особливо виражене в соціально-гуманітарних сферах, таких як фітнес, мода, туризм тощо, де терміни часто мають специфічне значення, яке тісно пов'язане з культурними, соціальними та функціональними аспектами. Як правило, для перекладу безеквівалентних термінологічних одиниць використовують способи транскодування або калькування, що присутньо лише наслідують структуру вихідної лексичної одиниці, проте не завжди можуть відтворити її семантичне значення та забезпечити адекватність перекладу в контексті цільового тексту. Інший підхід – це експлікація, але й цей метод є більшою мірою спорадичним: хоч опис-пояснення і може відтворити семантичне значення лексичної одиниці, та розлогий цільовий текст не може слугувати функціональним відповідником терміна.

Технології штучного інтелекту, зокрема нейромережі, з їх здатністю обробляти масиви текстової інформації, можуть прислужитись дієвим інструментом при перекладі термінів-лакун. Технології штучного інтелекту спроможні аналізувати контекст використання термінів у різноманітних інформаційних джерелах й пропонувати варіанти для їхнього перекладу іншою мовою на основі аналізу. В результаті застосування нейромереж можна очікувати генерацію вдалих еквівалентів цільовою мовою, адже ШІ враховуватиме не лише лексичне значення, а й культурний, соціальний та функціональний аспект вживання вихідних термінів [1]. Отже, з огляду на розвиток технологій

штучного інтелекту, **актуальним** видається дослідити чи можливо використовувати нейромережу як співтворця у процесі перекладу термінологічних лакун. **Метою** цієї розвідки є дослідження можливостей використання технологій штучного інтелекту для створення адекватних перекладів термінів-лакун, що виникають у процесі перекладу фахових текстів соціально-гуманітарного спрямування з англійської мови українською.

В рамках дослідження було відібрано низку безеквівалентних термінів із фахових текстів соціально-гуманітарного спрямування. Також, було розроблено формулювання запиту (*prompt*) до нейромережі ChatGPT з метою створення україномовного відповідника запропонованого терміну, який передбачав уточнення сфери застосування терміну та врахування можливості використання терміну в різних контекстах. Після отримання результатів від нейромережі, запропоновані варіанти перекладу були проаналізовані за кількома параметрами: морфологічна коректність (відповідність граматичним нормам української мови), семантична адекватність (точність відтворення значення змісту терміну), стильова відповідність (узгодженість з контекстом оригінального тексту), потенційна уживаність (можливість застосування терміну в конкретному соціокультурному контексті) та універсальність (здатність терміну бути використаним у різних контекстах, залежно від варіативності значень). Цей підхід дозволив оцінити не лише лексичну, а й функціональну відповідність перекладу, враховуючи особливості використання термінів у відповідних галузях.

У процесі аналізу було виявлено варіанти, що порушують усі означені параметри оцінки, як-от, *bird-dog exercise* – *вправа «пес з пташиним хвостом»*. Запропонований відповідник не тільки порушує морфологічні норми української мови, але й не відображає основного значення терміну, який вказує на конкретну фізичну вправу, що включає рухи, що нагадують пози собаки та птаха. Натомість, більшість варіантів, запропонованих ШІ, можуть бути успішно застосовані в окремих контекстах, наприклад, *open-jaw ticket* – *квиток з відкритим маршрутом*. Запропонований відповідник відтворює загальний сенс терміну, акцентуючи на можливості вибору різних точок відправлення та прибуття, що є важливою характеристикою цього виду квитка. Проте в деяких контекстах цей варіант може потребувати додаткових уточнень, особливо якщо йдеться про специфічні типи подорожей або різні форми транспорту. Найменш поширеними виявились варіанти, що могли б слугувати повними відповідниками англomовного терміну, як-от *fashion statement* – *виразний елемент стилю*. Цей переклад точно відображає значення оригіналу, оскільки може вживатись в будь-якому контексті,

пов'язаному з модою та самовираженням через одяг, аксесуари або навіть поведінку. Запропонований варіант є достатньо універсальним і здатен передавати широкий спектр значень, що підходять для різних соціокультурних ситуацій.

Дослідження показало, що нейромережі можуть бути ефективним інструментом для створення адекватних україномовних перекладів англомових термінів-лакунів у соціально-гуманітарних сферах. Отримані результати вказують на високий потенціал ШІ для генерації термінів-еквівалентів, проте необхідний контроль з боку перекладача для пост-редагування та оцінки результатів. Зокрема, критичним є дотримання критеріїв морфологічної й семантичної відповідності та потенційної уживаності. Подальші *перспективи* дослідження можуть включати вдосконалення алгоритмів запитів до ШІ для створення термінів-еквівалентів та критеріїв оцінки адекватності перекладу таких термінів.

Література:

1. Massion F. Terminology in the Age of AI: The Transformation of Terminology Theory and Practice. *Journal of Translation Studies*, 2024. 4(1). P. 67–94. <https://doi.org/10.3726/JTS012024.04>